

Sarea - tradiție, simbol și ritual

Importanța sării pentru comunitățile umane este binecunoscută, atât sub raport economic, cât și spiritual. Nevoia de sare, atât pentru oameni cât și pentru animale, a făcut ca așezările din apropierea izvoarelor sărate, a lacurilor sau depozitelor de sare să fie mai căutate încă din preistorie, în special de populațiile de agricultori. Hrana animală, spre deosebire de cea vegetală, are în componența ei și sare, fiind suficientă pentru consum. Odată cu diversificarea alimentației a apărut și nevoia de suplimentare a cantității de sare din organism. Izvoarele sărate, depunerile de sare din jurul lacurilor sărate, vor fi fost primele surse folosite de populațiile străvechi. Cu timpul, sarea a fost obținută fie prin evaporarea apei sărate prin expunerea ei la soare, fie prin fierberea apei de mare. Și astăzi întâlnim asemenea procedee de extragere a sării marine.

Exploatarea și valorificarea sării la noi în țară a fost analizată printre alții de cercetători precum V. Cristescu¹, pentru perioada romană, Al. Doboși², pentru evul mediu transilvănean, I. Șuta și A. Ilea pentru Maramureș și Bihor în sec. al XVIII-lea³ sau Mara N. Popp⁴ pentru Țările Române. Pentru perioada modernă și contemporană lucrările sunt numeroase. Drumurile sării și comerțul cu sare au constituit o preocupare și pentru etnologi, lucrările lui Romulus Vulcănescu⁵, Maria Bocșe⁶ și alții, fiind binecunoscute. Extragerea sării, litigii privind dreptul asupra comercializării sării, sarea ca monedă de schimb, sarea în toponimie, terminologia sării, sarea în alimentație, sarea în medicina populară, sarea în folclor, sarea în farmece, descânțece și desfaceri, sarea în legende și basme, sunt doar o parte din subiectele posibile, dată fiind importanța sării și diversitatea aspectelor care pot fi analizate.

Sarea are însă și o valoare simbolică importantă la majoritatea populațiilor. Folosită ca element purificator în șintoism, ca simbol al hranei spirituale în liturgia botezului - "*sare a înțelepciunii*", ca ofrandă împreună cu pâinea în creștinism, sarea este și un element important în ritualuri, de la cel chraic de sfințire a victimelor, de purificare a gospodăriei la diverse populații, până la cel de purificare a spațiului de către luptătorii de sumo. La greci, la evrei,

la arabi, ca și la români, sarea este și un simbol al ospitalității și al prieteniei, pentru care este împărțită, având valoarea unei legături de frăție⁷. Sarea este considerată și element primordial, deoarece lichidul în care se scaldă embrionul este sărat ca și marea din care a apărut viața pe planetă⁸.

În spațiul românesc sarea este folosită pentru acțiunea sa benefică sau malefică în diferite ritualuri.

Astfel, sarea este folosită în ritualuri de aflare a viitorului. Exemplul cel mai cunoscut, care s-a păstrat până astăzi, de meteorologie populară, este cel în care în noaptea de Sfântul Vasile se pun cele 12 coji de ceapă umplute cu sare, care se menesc celor 12 luni, a doua zi cantitatea de apă aflată în coji corespunzând lunilor ploioase sau secetoase⁹. În anumite zone ale țării se crede că "*dacă arunci o mână de sare în foc stă ploaia*"¹⁰, iar dacă "*se umezește sarea fără motiv în vasul în care este păstrată, înseamnă că se apropie ploaia*"¹¹.

Sarea se folosește și în ritualuri de aflare a ursitei. Astfel, turta de Andrei este o pâiniță nedospită, foarte sărată, preparată de fetele nemăritate în ajunul de Sântandrei, pentru aducerea ursitului, care să stingă setea¹². În alte zone, turta era dată la câine sau pisică pentru a vedea direcția din care va veni ursitorul¹³.

Aflarea sexului copilului nenăscut cu ajutorul sării este consemnată de mai mulți cercetători, astfel, "*dacă pui sare pe capul unei femei îngreunate, fără știința ei, și dacă ea în urmă pune mâna pe nas, atunci are să nască băiat; iar dacă pune mâna la gură, are să nască fată*"¹⁴.

Sarea are și valențe apotropaice, putând proteja și purifica atât oameni și animale cât și spațiul de locuit. La construcția unei case, se pune aghiasmă, tămâie, sare, capete de câine ori de vită, sub talpa casei, la fiecare colț, "*Să ferească Dumnezeu casa de fulgere, de foamă și de boli. Pâine și sare să fie în casă*"¹⁵.

Pragurile casei se presară cu sare sfințită pentru a proteja casa împotriva farmecelor, cu același scop punându-se sare în încălțări, sau pe capul copilului, când este descântat cineva bolnav din casă, pentru a-l proteja împotriva bolii¹⁶. Vitele sunt protejate împotriva farme-

celor tot cu ajutorul sării, care este pusă în hrană sau descântată și îngropată sub pragul ușii de la grajd¹⁷.

Sarea, pelinul și usturoiul în jurul cărora a jucat ceata de călușari sunt folosite mai apoi la diferite leacuri¹⁸.

Sarea poate fi însă folosită și în magia neagră pentru a provoca răul, prin farmece și descânțete, de la luarea manei la vite, (se pune un drob de sare în calea vitelor să treacă peste el, pierzându-și astfel mana), până la provocarea morții unei persoane, pentru aceasta folosindu-se sare ținută sub limba mortului și apoi pusă în mâncarea celui a cărui moarte este dorită¹⁹. Ca ofrandă, sarea este folosită de vrăjitoare, într-un ritual complex, care o depune împreună cu pâinea în locul de unde a smuls mătăguna sau bozul, pentru a îndupleca spiritul plantei să o ajute și pentru a putea să o ia acasă²⁰. Aceeași ofrandă de sare este dată apei pentru a obține puterea lecuitoare: *"Apă curgătoare/Eu te sorocesc/ Din cap /Până-n picioare/ Tot cu pâine și cu sare /Să lecuiești pe (cutare)/ Cu leac,/ Sănătate și veac"*²¹.

În ciclul vieții, sarea este folosită atât la nașterea unui copil, în scaldă, sau pentru îmbunarea ursitoarelor²², (punându-se pe prag, pe fereastră sau pe o masă la capul lăuzei sare, pâine și o serie de obiecte simbolice, pentru a i se prezice o viață cât mai prosperă noului născut), cât și la ceremonialul de nuntă, pentru prosperitatea mirilor²³ (tânăra pereche fiind îndemnată de mama mirelui să lingă sare de pe pâine).

Caracterul sacral al sării se manifestă și prin respectarea anumitor tabu-uri legate de întrebuințarea ei: să nu verși sarea că va fi ceartă în casă, dacă ți se fură sarea de la vite ele vor

muri, să nu dai sare din casă luna pentru că îți mor vitele, și multe altele, considerate superstiții, dar care au rămas în practică până în zilele noastre²⁴.

Întâmpinarea oaspeților de seamă cu pâine și sare, semn de ospitalitate dar și de onorare a lor, este întâlnită pe tot cuprinsul țării, fiind păstrată ca o tradiție și nu ca un ritual în care participanții sunt pătrunși și convinși de semnificația gestului.

Desigur ritualurile nu au rămas neschimbate de-a lungul timpului, ele fiind mereu îmbogățite cu noi elemente, pentru a le sublinia importanța sau pentru a impresiona. Semnificația unora dintre ele s-a pierdut în decursul timpului, altele au primit noi interpretări, în funcție de cunoștințele celor ce le practică. Modernizarea satelor a făcut ca multe din ele să dispară, rămânând doar în amintirea, uneori lacunară, a celor în vârstă. Ritualul complex folosit în farmece și descânțete având ca loc de desfășurare o pădure sau un curs de apă, a făcut loc celui cu o formă mai simplă, efectuată în interiorul locuinței, spre a nu se supune privirii străine. Credința în eficacitatea unora dintre aceste ritualuri a dispărut aproape în întregime, iar biserica a avut un cuvânt greu de spus în abandonarea lor, în special a celor legate de magie. Credințele individuale au o viață mai lungă decât ritualurile păgâne colective, care au rămas doar în lucrările etnografilor și poate, în sate izolate. Renașterea unora dintre ele, efectuate de vindecătoare sau vrăjitoare moderne, cu reclame pe internet sau în presă, la care mai apelează din disperare unele persoane, au foarte puțin sau chiar deloc de-a face cu tradiția străveche românească.

Sultana Avram

Note / Notes

1. Cristescu 1929, p. 50-52
2. Doboși 1951, p. 125-166
3. Șuta-Ilea 1968
4. Popp 1938
5. Vulcănescu 1963
6. Bocșe 1968
7. Chevalier-Gheerbrant 1995, p. 191-192
8. Pont 1996, p. 279
9. Florea 1994, p. 71
10. Manoliu 1999, p. 127
11. Manoliu 1999, p. 123
12. Ghinoiu 1997, p. 206; Niculiță 1903, p. 187
13. Budiș 1998, p. 134
14. Olteanu 1999, p. 359
15. Manoliu 1999, p. 83
16. Olteanu 1999, p. 357
17. Olteanu 1999, p. 358-359
18. Olteanu 1997, p. 187
19. Olteanu 1999, p. 357
20. Olteanu 1997, p. 196
21. Olteanu 1997, p. 218
22. Budiș 1998, p. 130
23. Evseev 1998, p. 408
24. Gorovei 1995, p. 211-212

Bibliografie / Bibliography

- Atudorei-Bocănete-Miclea 1971**
 ATUDOREI, C., BOCĂNETE E., MICLEA P., *Cercetarea, exploatarea și valorificarea sării*, București, 1971
- Bocșe 1968**
 BOCȘE MARIA, *Sisteme de transport și comunicație în Munții Trascăului (Valea Mogosului)*, 1968
- Budiș 1998**
 BUDIS MONICA, *Microcosmosul gospodăresc. Practici magice și religioase de apărare*, București, 1998
- Butură 1989**
 BUTURĂ VALER, *Străvechi măturii de civilizație românească. Transilvania - Studiu etnografic*. București, 1989
- Chevalier-Gheerbrant 1995**
 CHEVALIER JEAN, GHEERBRANT ALAIN, *Dicționar de simboluri*, București, 1995
- Constantinescu 1981**
 CONSTANTINESCU, ANTON, *Din Istoria Industriei Românești. Sarea*, București, 1981
- Cristescu 1929**
 CRISTESCU, V., *Viața economică a Daciei romane*, Pitesti, 1929
- Doboși 1951**
 DOBOSI AL., *Exploatarea ocnelor de sare din Transilvania în Evul Mediu (secolele XIV-XVI). Situația tăietorilor de sare și răzvrătirile lor contra nedreptății cămărașilor*, în SCEVL, anul II, nr. I, București, 1951
- Evseev 1998**
 EVSEEV IVAN, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Timișoara, 1998
- Florea 1994**
 MARIAN SIMION FLOREA, *Sărbătorile la români*, București, 1994
- Ghinoiu 1997**
 GHINOIU ION, *Obiceiuri populare de peste an*, București, 1997
- Gorovei 1995**
 GOROVEI ARTUR, *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, 1995
- Lupan 1964**
 LUPAN, ȘTEFAN, *Ce se face din sare*, București, 1964
- Manoliu 1999**
 MANOLIU VLAD, *Mic dictionar de astronomie și meteorologie țărănească*, București, 1999
- Niculiță 1903**
 NICULIȚĂ VORONCA, ELENA, *Datinile și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică*, Cernăuți, 1903
- Olteanu 1998**
 OLTEANU ANTOANETA, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, București, 1998
- Olteanu 1999**
 OLTEANU ANTOANETA, *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat*, București, 1999
- Pîrșcoveanu 1963**
 PÎRSCOVEANU, APOSTOLIDE, ANA, *Sarea. Noua strălucire a unei bogății străvechi*, București, 1963
- Popp 1938**
 POPP N. MARA, *Drumuri și ocupațiuni vechi în Țările Românești*, în *Buletinul societății Regale Române de Geografie*, tomul LVII, București, 1938
- Pont 1996**
 PONT-HUMBERT CATHERINE, *Dicționar universal de rituri, credințe și simboluri*, București, 1996
- Șuta-Ilea 1968**
 ȘUTA I., ILEA A., *Aspecte privind exploatarea și valorificarea sării în Maramureș și Bihor în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea*, Oradea, 1968
- Vulcănescu 1963**
 VULCĂNESCU ROMULUS, *Călăreții sărari*, în *Revista de Folclor*, anul VIII, București, 1963
- Vulcănescu 1974**
 VULCĂNESCU ROMULUS, SIMIONESCU PAUL, *Drumuri și popasuri străvechi*, București, 1974

Abstract
The Salt - Tradition, Symbol and Ritual

The importance of the salt for the human communities is well known, both under its economical and spiritual aspects. The need of salt, both for humans and animals, made the prehistoric man, especially the one specialised on agriculture, to look for such settlements close to the brine springs, salt-water lakes and salt deposits.

The brine springs and the salt sediments found around the salt-water lakes must have been the first salt sources used by the ancient populations. Little by little the salt was obtained by evaporating the salty water, through its exposal in the sun, or by boiling the seawater. Today we still find such procedures of extracting marine salt.

The article deals with the exploitation of salt and its values, with its symbolic values in the Romanian tradition, compared to other cultures, with an accent on its use, within time, in different laic or religious rituals.